CZU: 81`276.5:821.133.1:37.091.32 https://doi.org/10.59295/drgl2025.45

LITERATURA CA INSTRUMENT DE PREDARE A CULTUREMULUI JURIDIC: CURTEA CU JURAȚI EVOCATĂ ÎN NUVELELE LUI GUY DE MAUPASSANT

LITERATURE AS A TOOL FOR TEACHING LEGAL CULTURE: THE JURY COURT PORTRAYED IN GUY DE MAUPASSANT'S SHORT STORIES

Carmen-Ecaterina CIOBÂCĂ

doctor în filologie, lector universitar
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Centrul de Studii Europene, Iași, RO
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2892-7487

Abstract: ***The paper presents the approach to teaching the legal cultureme during seminars on specialized languages. The concept of the court with jurors, as reflected in several short stories by the French author Guy de Maupassant, is given as an example. Literary works often possess a clear documentary value, standing out as a radiography of the mentalities, morals, and legal and judicial realities of a given era. In the introduction, we define the legal cultureme as a unit carrying cultural information and present the specifics of the court with jurors in France. We then review how the trial conducted within the court with jurors is portrayed in Maupassant's short stories, as well as the terminological and cultural comprehension difficulties found in the texts. The final part of the paper is dedicated to the typologies of the defendants and the crimes they committed. Humor, irony, and sarcasm are intrinsic features of Maupassant's style, and these can be further explored together with the students.***

Keywords: *legal cultureme, French law, literature, Guy de Maupassant, court with jurors, French language didactics*

Studiul nostru își propune să ilustreze modul în care poate fi abordat culturemul juridic în cadrul cursurilor și seminariilor de limbaje de specialitate având drept referință textul literar. Înțeles ca unitate marcată cultural, purtătoare așadar a identității culturale sursă, culturemul, în sensul său general, reprezintă o dificultate de traducere redutabilă. Georgiana Badea îl definește ca „unitate minimală purtătoare de informații culturale, insecabilă în cadrul procesului de captare și de redare a sensului" (5, p. 28, traducerea noastră), dar și ca „o caracteristică monoculturală activată în cadrul de comunicare intralinguală (în ceea ce vom numi limba-sursă, LS) și potențial activă, restituibilă lingvistic, nu și cultural în actul traductiv (de transfer interlingual spre limba țintă LȚ)." (1, p. 79) În acest sens, autoarea îl diferențiază de procedeele lexicale sau terminologie, subliniind în același timp că traducerea culturemului poate fi realizată printr-o „aproximare a valorilor culturale și stilistice ale textului sursă (TS), aproximare echivalentă cu o compensare a nivelurilor de aprehensiune" (*ibidem*).

Totuși, anumite clase de cultureme, precum cele juridice, nu se pretează acestui proces de aproximare: este vorba despre numele unor instanțe (*Cour d'assises*, *Conseil des*

prud'hommes, *Conseil d'État*), despre concepte specifice (*arrêté*, *signification*, *relaxe*) sau actori judiciari (*huissier*, *juge d'instruction*, *avocat général*). În cele mai multe cazuri este contraindicată căutarea unui așa-zis echivalent în limba și cultura juridică țintă. Astfel, orice naturalizare sau domesticare a culturemului poate determina o distorsionare a realității juridice sursă sau chiar un nonsens. Spre exemplu, nu vom traduce conceptul de „médiateur de la République" prin structura cvasi-analogă din cultura juridică românească „avocatul poporului", riscurile fiind evidente. În studiul citat, Georgiana Badea recunoaște de altfel că atunci când vorbim despre culturem vorbim de fapt despre „o caracteristică a unei culturi date (cultură-sursă) care nu este reperabilă nici în mod necesar, nici în mod automat într-o altă cultură (-țintă)" și că „dificultatea de a traduce un culturem este legată de intraductibilitatea semnificanței, nu de traducerea semnificației lingvistice a unităților lexicale" (1, p. 79).

Din perspectivă didactică, nu traducerea *stricto sensu* a culturemului juridic este problematică, cât mai ales înțelegerea conceptului, îndeosebi atunci când acesta are un cvasi-echivalent în cultura țintă sau dacă echivalentul lipsește cu desăvârșire din pricina incongruențelor care există între diferite sisteme de drept. Spre exemplu, noțiunea de „crime" din codul penal francez desemnează infracțiunile cele mai grave, care se pedepsesc cu minim zece ani de detenție, și nu va fi înțeleasă ca fiind un echivalent al termenului „crimă" din limba română. În cultura juridică anglo-saxonă, pe de altă parte, conceptul „crime" are sensul de infracțiune la modul general, fiind tradus ca atare. Iată așadar că noțiuni cu formă identică au evoluat diferit din perspectivă semantică în varii culturi juridice.

După cum observăm, culturile juridice decupează într-o manieră proprie realitatea la care se raportează. Astfel, chestiunea înțelegerii culturemului ne trimite la conceptul de echivalență, un concept care stârnește în continuare varii controverse în domeniul traductologiei: „Ceea ce acționează în traducerea culturemelor nu este nici intraductibilitatea lingvistică, nici cea culturală, ci greutatea de a găsi o unitate de traducere echivalentă ca efect, fără digresiune explicitantă de la contextul cultural al LS." (1, p. 79)

Tocmai pentru că înțelegerea culturemului juridic nu este un proces punctual, ci ține de cunoașterea culturii sursă și a plasării conceptului într-o arhitectură specifică, considerăm că o manieră propice de a prezenta în mod comprehensiv studenților aceste particularități este analiza textului literar. În acest sens, subliniem că literatura are valoare documentară, deoarece expune elemente care țin de istoria, tradițiile și mentalitatea unui popor. Cum dreptul este rezultatul transformărilor societale înregistrate de-a lungul timpului, literatura include adesea aluzii sau referințe la realitățile juridice și judiciare. Opera lui Maupassant și, în particular, nuvelele sale reprezintă o radiografie a realităților sociale, a mentalităților și moravurilor existente în societatea franceză spre sfârșitul secolului al nouăsprezecelea. Astfel, acest autor prezintă „elementele care explică cruzimea oamenilor", iar „nedreptățile existente în societate sunt înscrise în filigran în întreaga sa operă" (4, p. 107, traducerea noastră).

Conceptul marcat cultural care face obiectul studiului nostru de caz este „la Cour d'assises", tribunalul de primă instanță din spațiul francez competent pentru a judeca cele mai grave infracțiuni („les crimes"), precum omuciderea, asasinatul, otrăvirea, sechestrarea și privarea de libertate, violul, actele de terorism, traficul de droguri. Parti-

cularitatea acestei instanțe este dată de prezența judecătorilor neprofesionali („les juges non-professionnels"), simpli cetățeni aleși prin tragere la sorți pentru a face parte din juriu. Astfel, juriul se întrunește pentru a delibera asupra culpei acuzatului și pentru a stabili pedeapsa corespunzătoare. (2, p. 279) Paradoxul este reprezentat de faptul că, în condițiile în care există în limba română un echivalent lingvistic al acestui concept, echivalentul funcțional lipsește, fapt care constituie o dificultate pentru studenții români. Astfel, în sistemul românesc curtea cu jurați a activat doar în perioada interbelică (unele procese, precum cel care l-a vizat pe Corneliu Zelea-Codreanu, achitat de o curte cu juri din Turnu Severin, fiind de notorietate), fiind desființată odată cu instaurarea regimului comunist. Această instanță nu are actualmente un echivalent în peisajul judiciar românesc.

Pentru a oferi studenților prilejul de a înțelege modul în care funcționa curtea cu jurați în Franța la finalul secolului nouăsprezece, dar și pentru a-i invita la lecturi aprofundate, am selectat șase nuvele ale lui Guy de Maupassant care prezintă, în principal sau în subsidiar, un proces desfășurat în cadrul acestei instanțe. Astfel, nuvela *Rosalie Prudent* ilustrează soarta unei servitoare, sedusă și abandonată de nepotul stăpânilor, nevoită să dea naștere în clandestinitate, acuzată fiind ulterior că și-a ucis cei doi prunci. *Un parricide* prezintă povestea tâmplarului Georges Louis (poreclit „Burghezul"), care își ucide părinții ce l-au abandonat pe când era copil. *Le trou* evocă cearta dintre Léopold Renard și domnul Flamèche, acesta din urmă fiind aruncat de primul în apă, găsindu-și astfel sfârșitul, pentru vina de a fi ocupat un anumit loc de pescuit. Nuvela *Une vente* expune judecarea pentru tentativă de omor a lui Césaire-Isidore Brument și Prosper-Napoléon Cornu: primul încercase să-și „vândă" nevasta celui de-am doilea, iar pentru a o cântări o forțase să intre într-un butoi plin cu apă. Nuvela *Un fou* adoptă o tonalitate gravă, vorbindu-ne despre cazul unui judecător care fusese ani la rând președintele curții cu jurați și care, după cum aveau să dezvăluie memoriile sale descoperite post mortem, era de fapt un ucigaș în serie. Finalmente, conflictul dintre generații care aparțin unor epoci diferite este tema nuvelei *Jadis*: aceasta prezintă dialogul aprins dintre o tânără și bunica sa pe marginea cronicii judiciare publicate în ziar. Astfel, prima condamnă adulterul și susține instituția căsătoriei, pe când a doua, născută în „marele secol galant", își exprimă dezacordul cu privire la crimele pasionale și consideră iubirea sacră, sub toate formele ei.

Numitorul comun al acestor nuvele este curtea cu jurați, prezentă într-o manieră directă sau subtilă. Între altele, observăm că opera lui Maupassant reprezintă o mărturie uneori amară cu privire la realitățile sociale și moravurile societății franceze aflată în zorii revoluției industriale, dar și o importantă cronică judiciară. Ca orice creație literară, scriitura lui Maupassant este menită să stârnească emoții puternice, remarcându-se, în particular, prin ironie, umor negru și deznodământ cu efect de bumerang.

Pe lângă culturemele juridice prezente în text care trebuie explicitate (*jurés*, *jury*, *procureur de la République*, *juge d'instruction*), dificultățile care țin de înțelegerea sistemului de drept francez cu care se confruntă studenții sunt multiple. Astfel, terminologia judiciară este bogată, remarcându-se prin prezența unor concepte de tipul *enquête*, *chef d'accusation*, *témoins*, *prévenus*; denumirile infracțiunilor (*parricide*, *infanticide*, *coups et blessures*, *tentative d'assassinat*) nu au mereu un corespondent exact în cultura

juridică țintă; există termeni cu sens dublu, general și juridic, precum *affaire* (*afacere* sau *speță*) sau fille (*tânără* sau *femeie celibatară*). De asemenea, profesorul va trebui să ofere detalii referitoare la contextul istoric în cadrul căruia se desfășoară acțiunea: trecerea de la Epoca Luminilor la Revoluția industrială și schimbările mentalitare aferente, decăderea nobilimii și cristalizarea burgheziei, importanța Revoluției franceze ca moment de cumpănă în istoria Franței și a lumii. Anumite elemente vor fi reliefate cu precădere, precum aplicarea pedepsei cu moartea prin ghilotinare sau faptul că doar bărbații puteau face parte la vremea respectivă din juriul Curții cu jurați. De asemenea, este necesară înțelegerea culturii franceze în ansamblul său și nu doar a elementelor de ordin juridic, prin oferirea de detalii referitoare la anumite superstiții sau mentalități sau prin explicarea unor ocupații, precum *l'épicier* sau *la sage-femme du pays*. Alte dificultăți de înțelegere sunt reprezentate de eufemisme (pronumele demonstrativ *ça*, spre exemplu, desemnează o relație sexuală sau nașterea unui copil), ironie și umor amar (a se vedea însuși titlul nuvelei *Rosalie Prudent*), stilul indirect liber (naratorul omniscient nu intervine în discurs; personajele sunt cele care emit judecăți de valoare), oralitatea care dă o culoare locală dialogului.

Din perspectivă juridică și documentară, este important să reliefăm tipologiile de „monștri" chemați (sau nu) în instanță, precum și faptele de care aceștia sunt acuzați. Dacă în *Rosalie Prudent* avem cazul clasic al servitoarei seduse, învinuită de pruncucidere, *Un parricide* prezintă trauma copilului abandonat la naștere, care își ucide părinții ca act de răzbunare. În nuvelele *Un trou* și *Une vente* descoperim tipologia beției: infracțiunea prezumată în prima speță este omorul, pe când în a doua vorbim despre tentativa de omor. Un caz aparte este reprezentat de nuvela *Un fou*: un președinte al curții cu jurați face apologia crimei și mărturisește în jurnalul său multiplele omoruri comise, precum și faptul că a condamnat la moarte persoane nevinovate. Este singurul „monstru" care nu este chemat în instanță, crimele în serie fiind descoperite abia după decesul său. În nuvela *Jadis* observăm o dispută pe marginea cronicii judiciare prezentată în presa epocii: în mod ironic, femeile care se răzbună violent pe bărbații adulterini sau trădători sunt de obicei achitate, în uralele mulțimii.

Cu excepția judecătorului din nuvela *Un fou*, toate aceste spețe au în comun stranietatea, inexplicabilul (*Rosalie Prudent*, *Un parricide*), trădarea sau trauma de abandon (*Un parricide*, *Jadis*) sau pur și simplu latura profund umană a acuzatului, care reușește să stârnească emoții puternice fie datorită inocenței (*Rosalie Prudent*, *Un parricide*), fie prin prezența unor vicii, cum ar fi patima băuturii (*Le trou*, *Une vente*). Oricum ar fi, în majoritatea cazurilor acuzatul pare a fi cel îndreptățit să fi săvârșit fapta, el fiind, de cele mai multe ori, achitat. Persoana suspectă devine astfel, ironic, un soi de victimă socială, împinsă fiind la a comite infracțiuni. Astfel, sarcasmul și ironia sunt omniprezente în opera lui Maupassant: servitoarea Rosalie Prudent din nuvela cu același nume, chiar dacă a comis un dublu infanticid, este achitată deoarece aceasta era tendința în epocă, fiind vorba despre un caz clasic, după cum subliniază și Gustave Flaubert (3, p. 35); avocatul lui Georges Louis susține că al său client nu era în deplinătatea facultăților mintale la momentul săvârșirii faptei și invocă ura împotriva burgheziei ca motiv al crimei (*Un parricide*); Léopold Renard afirmă „pe propria răspundere" că este nevinovat și, deoarece martorii susțin același lucru, este achitat (*Le trou*); cei doi tovarăși de pahar din nuvela

Une vente pretind că erau în stare de ebrietate când au comis fapta, juriul declarându-se în asentimentul lor; ucigașul în serie din nuvela *Un fou* scapă de pedeapsă deoarece mărturia sa este descoperită tardiv, pe când doamna în vârstă din nuvela *Jadis* vorbește la modul peiorativ despre „cei doisprezece burghezi reuniți pentru a descifra sufletul infractorilor" (juriul din cadrul Curții cu jurați), remarcând cu amărăciune că „femeile îi ucid pe bărbați, apoi se plâng că aceștia nu mai sunt galanți ca altădată" (traducerea ne aparține).

Umorul, care capătă adesea nuanțe sumbre, nu lipsește din opera lui Maupassant. Astfel, în nuvela *Un trou*, lui Léopold Renard nu-i vine să creadă că domnul Flamèche chiar se va îneca: îl aruncase în apă doar pentru a-l face să se „răcorească"; de asemenea, în fața instanței vorbește fără preget despre soția decedatului care era „mare cât un vițel". În nuvela *Une vente*, domnul Cornu este denumit „preotul" deoarece știe să reproducă melodii religioase și chiar sâsâitul șarpelui, fapt ce atrage clienții în cabaretul său din Criquetot, clienți care preferă „liturghia lui Cornu", nu liturghia de la biserică. În lucrarea *Le préjugé du déshonneur*, de altfel, Maupassant subliniază că umorul poate fi o alternativă viabilă la crimă, deoarece „un singur cuvânt, un cuvânt mușcător sau amuzant" poate ajuta ființa umană să-și demonstreze superioritatea reală și indiscutabilă în fața semenilor și reprezintă un mod mai sigur și mai puternic de răzbunare decât mânuirea pumnalului sau a pistolului" (traducerea noastră). Pe lângă elementele de cultură juridică, studenții au așadar ocazia de a descoperi în opera autorului francez instanțe inedite ale umorului și ironiei.

Există câteva constante ale nuvelelor lui Maupassant care fac referire la curtea cu juați: soluția juriului este mereu surprinzătoare și are efect de bumerang, uneori finalul fiind lăsat în mod intenționat deschis (spre exemplu, în nuvela *Un parricide*, cititorul este îndemnat să stabilească dacă acuzatul este sau nu vinovat); procesul care se desfășoară în cadrul curții cu juați este, de fapt, o farsă, un simulacru, juriul pronunțând achitarea chiar în cazuri de culpă evidentă; în mod ironic, singurul acuzat care nu este chemat să se prezinte în instanță, deși este un criminal abominabil, este ucigașul în serie din nuvela *Un fou*. Cu referire la achitările pronunțate în mod sistematic de juați, îndeosebi în cazuri de crimă pasională, Maupassant se exprimă fățiș în lucrarea *Le préjugé du déshonneur*: „Juații, care la rândul lor sunt soții cuiva, manifestă indulgență față de furia altor bărbați dezonorați de nevestele lor; pronunță achitarea ucigașului, iar publicul care asistă la proces, unul foarte special, cititori de romane-foileton, fii ai Ambiguității, veniți acolo pentru a trăi emoția momentului, sensibili până la lacrimi, aplaudă verdictul, considerând că soțul înșelat și-a spălat astfel onoarea prin sânge și că și-a redobândit statutul prin intermediul crimei comise!" (traducerea noastră)

Studierea textului literar în cadrul seminariilor de cultură juridică reprezintă, în concluzie, o oportunitate reală de a descoperi istoria unui concept, avatarurile sale în diacronie, dar și particularități de ordin social și mentalitar. În fond, sistemul de drept, limba și cultura unui spațiu sunt inseparabile. În plus, textele lui Maupassant, savuroase din punct de vedere stilistic, vor stârni cu siguranță pasiunea pentru literatură și dorința de a aprofunda particularitățile unei epoci.

Bibliografie:

1. BADEA (LUNGU-BADEA), Georgiana (2015) – „Culturemul – un concept itinerant: abordare interdisciplinară", in Raluca Bercea (ed.), *Comparația în științele sociale. Mizele interdisciplinarității*, București, Universul Juridic, 67-84.
2. C.J.C.E. (Cour de Justice des Communautés Européennes) (2009) – *Les juridictions des États membres de l'Union européenne. Structure et organisation*, Luxembourg, Office des publications officielles des Communautés européennes.
3. FLAUBERT, Gustave (2002), *Dictionnaire des idées reçues*, Paris, Éditions du Boucher.
4. LIBERMAN-GOLDENBERG, Lydia, (2009) – «Guy de Maupassant, 'Rosalie Prudent'», *Enfances & Psy*, no. 44, p. 107-110.
5. LUNGU-BADEA, Georgiana (2009) – « Remarques sur le concept de culturème », *Translationes*, vol. 1, Timișoara, Editura Universității de Vest, p. 15-78

Sitografie:

http://maupassant.free.fr